

Jagellonci na českém trůně

Myšlenka přivést na český trůn panovníka z jagellonské dynastie se v minulosti objevila již několikrát, svého naplnění ovšem dosáhla až po smrti Jiřího z Poděbrad. Český sněm projednával otázku nástupnictví na zasedání v Kutné Hoře 20. května 1471. Kandidaturu svého pána se na něm snažilo prosadit poselstvo Matyáše Korvína. Ovšem neuspěli. Naopak se prosadili vyslanci z Krakova prosazující volbu polského prince Vladislava, opírající se o dědičné nároky jeho matky Alžběty, pravnučky Karla IV. Ještě v Krakově Vladislav potvrdil volební kapitulaci – práva českého království a také závazky přijímané spolu s korunou, ze kterých vyzářovalo sebevědomí české stavovské obce.

Vladislav na trůn, na kterém serval čtyři a půl desetiletí, tedy nejdéle ze všech dosavadních českých panovníků, usedl v nelehké situaci. Země byla konfesně rozdělena, z polského katolického prince se stal vládce „dvojího lidu“. Značná část zemí přináležejících k České koruně zůstávala obsazena Matyášem Korvínem, který sám sebe tituloval jako českého krále a válka mezi ním a Vladislavem Jagellonským propukla hned v roce 1471. Královskou pokladnu po Jiřím z Poděbrad našel prázdnou a Vladislav byl donucen zavázat se platit jeho dluhy. Nevídaně narostlo mocenské postavení stavovské obce, především skupina bohatých a vlivných velmožů, kteří v letech 1471-1490 byli členy královské rady, zasedali na komorním soudu, drželi zemské a dvorské úřady. A aby toho nebylo málo, za dramatických událostí předchozích desetiletí se majetková základna českých králů rozplynula. Ve Vladislavově držení se nacházely pouhé 4 hrady, nešlo čerpat z církevního majetku, protože ten byl rozchvácen za husitských válek. Příjmy z měst sloužily jako zástavy za dluhy, stejně jako zisky plynoucí z hornictví a ražby mince.

Vladislavovi se pro jeho smířlivost přezdívalo král „Bene“. Moc velmožů zastávajících úřady, jimž panovník nechtěl odporovat, ještě posílila po jeho přesídlení do Budína, po smrti Matyáše Korvína totiž uherský volební sněm za svého nového panovníka zvolil právě Vladislava. Po svém přesunu do Uher na začátku devadesátých let 15. století se Vladislav do Prahy vrátil už jen třikrát, čímž závažně utrpěl její význam jako rezidenčního centra. Přestože Vladislav přenesl svou rezidenci do Budína, zasadil se o posílení opevnění a přestavbu Pražského hradu. Pro styl přestavby mísící prvky gotiky a renesance se vžil označení jagellonská (vladislavská) gotika.

Radikálního řešení se před Vladislavovou uherskou volbou nepodařilo dosáhnout ve věci sporu s Matyášem Korvínem. Konflikt mezi oběma panovníky užívajícími českou královskou titulaturu se vyřešil až v roce 1479, kdy byl Vladislav donucen uznat panující stav. Za českého krále se nadále směli označovat oba, Vladislav získal dědičně Čechy, Matyáš Moravu, Slezsko a Lužice, po jeho smrti mohly být vedlejší země přičleněny zpět k českým zemím bez souhlasu uherského krále, ovšem za astronomickou částku 400 tisíc uherských zlotých. Pokud by ovšem Vladislav zemřel bez dědiců dříve než Matyáš, a ten by byl zvolen českým králem, došlo by k opětovnému scelení zemí Koruny české bez náhrady.

Největší výdobytek šlechty na Vladislavovi představoval zákoník Vladislavské zřízení zemské, první kodifikace českého zemského práva. Šlechta v něm formulovala své výsadní postavení v zemi na úkor měst, jelikož zákoník rozvíjel koncepci, že královská města jsou poddanými krále a nepředstavují tak pro šlechtu rovnocenného partnera. Takovéto vyznění samozřejmě vyvolalo odpor měst, která se snažila udržet si třetí hlas na zemském sněmu, svá hospodářská privilegia a výluční soudní moc nad měšťany. Po několikaletém sporu měla postavení měst narovnat tak zvaná Svatováclavská smlouva z roku 1517. Města si díky ní udržela svůj politický vliv ovšem za cenu značných ekonomických ústupků – šlechta městům přiznala právo třetího hlasu, naopak města nemohla šlechtě odpírat právo na vaření piva a jinou hospodářskou činnost. Ve věci soudní pravomoci Svatováclavská smlouva stanovila, s nemnoha výjimkami, že každý má být souzen příslušníky svého stavu. Spory ovšem

uzavřením úmluvy neskončily a mezi městy a šlechtou nadále docházelo nejen k politickému, ale i k ozbrojenému boji.

Ludvík Jagellonský se korunovace na českého krále dočkal už ve věku dvou a půl let. Jeho nástup k moci v Čechách i Uhrách po otcově smrti probíhal bez zádrhelů, nebyla mu však dopřána dlouhá vláda. V roce 1526 vytáhl, špatně vyzbrojený se slabou armádou, proti vojskům sultána Süleymana. Turci už v té době pronikli hluboko do Uher. Ozbrojené střetnutí u Moháče skončilo katastrofální porážkou. Ludvík zahynul na útěku ze ztracené bitvy, v níž našlo smrt mnoho dalších uherských i českých bojovníků.

Obsazení trůnu osiřelého po Ludvíkově smrti upravovaly vídeňské úmluvy z roku 1515, dynastická smlouva uzavřená mezi Maxmiliánem Habsburským a Vladislavem Jagellonským o vzájemném nástupnictví a sňatku jejich dětí. Na český, a po bojích s Janem Zápolským i na uherský trůn, tak usedl Ferdinand Habsburský.

Doporučená literatura

- Čechura, J.: České země v letech 1437-1526. I. díl. Mezi Zikmundem a Jiřím z Poděbrad (1437-1471). Praha 2010.
- Čechura, J.: České země v letech 1437-1526. II. díl. Jagellonské Čechy (1471-1526). Praha 2012.
- Čornej, P., Bartlová, M.: Velké dějiny zemí Koruny české. Díl VI. Praha-Litomyšl 2007.
- Urbánek, R.: Věk poděbradský I-IV. Praha 1915-1962.
- Beran, Z.: Landfrýdní hnutí v zemích České koruny. Praha 2014.
- Boubín, J.: Česká „národní“ monarchie. Praha 1992.
- Boubín, J.: Petr Chelčický. Myslitel a reformátor. Praha 2005.
- Čornej, P.: Světla a stíny husitství (události – osobnosti – texty – tradice). Výbor z úvah a studií. Praha 2011.
- FRANCEK, Jindřich: 24. 10. 1517 Svatováclavská smlouva. Urození versus neurození. Praha 2006.
- Kalous, A.: Matyáš Korvín (1443-1490). Uherský a český král. České Budějovice 2009.
- Kohler, A.: Ferdinand I. (1503-1564). Kníže, král a císař. České Budějovice 2017.
- Miller, J.: Uzavřená společnost a její nepřátelé. Město středovýchodní Evropy (1500-1700). Praha 2007.
- Macek, J.: Jagellonský věk v českých zemích I-IV, Praha 2001-2002.
- Macek, J.: Víra a zbožnost jagellonského věku. Praha 2001.
- Marek, J.: Václav Koranda mladší. Utrakvistický administrátor a literát. Praha 2017.
- Papajík, D.: Ladislav Pohrobek (1440-1457). Praha 2016.
- Šmahel, F.: Mezi středověkem a renesancí. Praha 2002.
- Šmahel, F.: Idea národa v husitských Čechách. Praha 2000.
- Šmahel, F.: Husitská revoluce. 1.- 4. díl. Praha 1996.
- Vybíral, Z.: Bitva u Moháče. Krvavá porážka uherského a českého krále Ludvíka Jagellonského v boji s Osmany 29. srpna 1526. Praha 2008.
- Vybíral, Z.: Politická komunikace aristokratické společnosti českých zemí, Praha 2005.

Kontrolní otázky

1. Kdy se před nástupem Vladislava Jagellonského na český trůn objevily myšlenky na jagellonskou kandidaturu na český trůn?
2. Jak to, že za vlády Vladislava Jagellonského používal českou královskou titulaturu i Matyáš Korvín?
3. Co znamená, že se Vladislav stal vládcem „dvojího lidu“?
4. Na čem ve Vladislavském zřízení zemském zakládala šlechta své postavení nad městy?

5. Kterým dokumentem se města snažila udržet si svůj politický vliv?
6. Kdo měl tak zvaný třetí hlas na zemském sněmu?
7. Jak se Matyáš Korvín snažil zajistit své zvolení českým králem v případě, že by Vladislav Jagellonský zemřel bez dědiců?
8. Co je charakteristické pro jagellonskou gotiku?
9. Kde všude v Evropě vládla v době Vladislava Jagellonského dynastie Jagellonců?
10. Čeho se týkaly vídeňské úmluvy z roku 1515?

Doplňující texty

1. Úryvek ze Starých letopisů českých (15. století)

Volenie krále Vladislava za krále českého.

[V]d jméno boží. Amen. Léta od narození Syna božieho 1471 z milosti jeho svaté stalo se jest volenie na Horách Kutnách od kniežat, pánuov, rytieřstva, měst pražských i jiných měst královstvie českého i vši obce na osobu naši, Vladislava, prvorozeného Najjasnějšího knížete, pána a pana Kazimira, krále polského, velikého knížete litevského, ruského, pruského pána a dědice, v pondělí [27. května] po hodu Božieho na nebesa vstúpenie podlé svobod a práv koruny české z svobodné dobré vuole jich beze všeliké povinnosti nám i každému jinému. Kteréhožto volenie nám skrze své znamenité pány posly, k nám poslané, dali sú oznámiti a pána svého přijíti a vyhlásiti plnú moci poručili sú urozeným Ctiborovi z Cimburka a z Tovačova, najvyššiemu hajtmanu markrabstvie moravského, Janovi z Cimburka a na Boleslavi, hajtmanu kraje boleslavského, Mikulášovi z Lanštejna, najvyššiemu písaři desk zemských královstvie českého, statečnému Jindřichovi z Smiřic, Pavlovi, proboštu zderazského, posluov od poctivých purgmistruov a rad i všech obci slavných měst pražských i jiných měst královstvie českého, Bernartu Bérkovi z Násilé, hajtrnanu kniežetstvie opavského, a Benešovi z Ostromiře, kteřížto poslové artikule některé dole psané potřebné ode vši koruny české k nám sú přinesli, nám sú okázali a z vuole boží s námi šťastně všecky věci srovnali v sobotu den sv. Víta [15. června] a nazajtrie v neděli [16. června] na paláci hradu královského, vzemše od nás přiřčenie k zdrzenie a zachovanie těch všech artikuluov i jiných všech práv a svobod koruny české nás u přítomnosti Najjasnějšího knížete a pána, pana Kazimíra, krále polského etc., duostojných kniežat, pana arcibiskupa gnezenského, Jakuba, biskupa kujavského, a velikomocných Jana z Pilce krakovského, Lukáše z Horky poznaňského, Derslava z Rytvan sudomířského, Stanislava z Ostroroga calistského, Mikuláše z Beruzeva siradského, Mikuláše z Cutna lužického etc. i jiných pánuov i rytieřstva královstvie polského za krále a za pána českého přijali sú a vyhlásili. Kterýchžto artikuluov již dotčených opis a zřízení jest v tato slova.

Najprvé, jakož sněm obecný království českého držán byl na Horách Kutnách a na tom sněmu z hodných příčin za krále českého voleni sme, přiřkli sme listem našim jistotu učiniti podlé vši potřebnosti, aby to voleni tu u Hory Kutny učiněné nebylo k škodě pánuom, rytieřstvu ani poctivým městuom pražským, jakož právo a obyčej jest v Praze krále volili a podlé práv a svobod zemských.

Item přiřkli sme, kompaktáta mezi sv. konciliem bazilejským slavným královstvím českým a markrabstvím moravským zjednaná a učiněná aby zase v svú pevnost vstúpila a skutečně zachována. A ty máme zapsati podlé všech předkuov našich králuov českých a držeti i k místu přivesti, A jestliže by kto chtěl proti lomu býti a královstvie českému a markrabstvie moravskému to rušiti, máme jich při tom hájiti a proti každému brániti a před Otcem svatým, papežem, to jednati, aby Čechuom a Moravanuom to bylo v skutku k věčnosti potvrzeno.

Item přiřkli sme, aby takový arcibiskup dán byl a zpuosoben k kostelu pražskému, kterýž by Čechy a Moravany při kompaktátích zachovával a držal, duchovní i světské, ve všech věcech, což v sobě zavierají, i také podlé zápisuov a ujištění ciesaře Zigmunda slavné paměti i jiných

kráľuov českých až do krále Jiřího jeho zápisuov; a takový arcibiskup aby brzo zjednan byl, stvrzen a posvěcen.

Item přiřkli sme korunu česká držeti a zachovati všecy pány, rytieřstvo, poctivá města pražská i jiná města i všicku obec též koruny při právích, rádích, svobodách, vysazeni a obdarování i všech slušných starých a jiných zvyklých dobrých obyčejích.

Item přiřkli sme všecka privilegia a zápisy od ciesařuov a kráľuov římských a kniežat českých slavných paměti koruně české daných pánuom, rytieřstvu a poctivým městuom pražským i jiným městuom nebo kterýmžkoli osobám, duchovním i světským, učiněné a obdarované, zvláště slavných paměti krále Ottagara, krále Jana, ciesaře Karla, krále Vá.slava, ciesaře Zigmunda, krále Albrechta, krále Ladislava, krále Jiřího všecy zápisy dané a vyšlé až do jeho smrti držeti bez odporu a zmatku všelikterakého a v skutku zachovávat i obhajovati.

Item přiřkli sme hradu Karlštejna, koruny, klénotuov všelikterakých zemských i také desk i privileji neporúčeti ani svěřovati žádnému bez vuole a raddy pánuov, rytieřstva kráľovství českého i měst pražských, kteří právo mají.

Item přiřkli sme žádných cizozemcuov duchovních i světských na úřady zemské ani městské ani duchovnie nesázeti ani jim zámkuov a měst koruny české osazovati a jim jich svěřovati.

Item přiřkli sme v tom naši péči a pilnost mieti a to zjednati, aby král Jiří slavné paměti ode všech klateb a hanění i všelikterakého obtiežení duchovního, kterýmiž za zdraví i na smrti obtiežen byl, a kterak koli bylo jest naň uvedeno nebo na jeho věrné přidržející od Otce svatého, aby z toho byl vyveden a zproštěn i se všemi kniežaty, pány, preláty, rytieřstvem, městy i se vši obcí, kteřížto sú se jeho přidrželi, duchovní i svěští, živi i mrtví, slušně, bez hanby, bez škody i bez nákladuov koruny české.

Item sme přiřkli, že nemáme žádných zemí, kniežetstvi, měst i zámkuov, hraduov, manuov i jiných všelikterakých k české koruně při-lušejících od koruny odtrhovali ani odcizovati žádným obyčejem ani žádnými věny, ale, což by od koruny odtrženo aneb odcizeno bylo, to máme zase prispořiti a k koruně shromážditi.

Item přiřkli sme Jasnú Johanu, kráľovu českú, zachovati při jejím věně, právéch a spravedlnostech, jakož jiné kráľové české ovdovělé zachovány byly.

Item přiřkli sme Osvieceným Viktorinovi, Jindřichovi a Hynkovi, kniežatuom misterberským, hrabiem glackým, pánuorn z Kunštátu a na Poděbradech, a urozenému Bočkovi, bratru jich odtudž z Kunštátu a na Poděbradech, synuom slavné paměti krále Jiřího, při jich duostojenství, panství, svobodách, právéch a spravedlnostech, zápisích držeti a zachovati a k tomu, což král Jiří slavné paměti, otec jich, zavadil sboži jich a v dluzích je jistci neb rukojměmi zastavil – buď m ústně neb listy – pro potreby a obranu kráľovství slavného českého, to abychom jim navrátili a z těch ze všech dluhuov bez jich škody je vyvadili, a zvláště z těch dluhuov bez jich škody je vyvadili, kteréž sú na se přejali žoldněřuom a dvořanuom po smrti téhož krále Jiřího, rodiče jich, podlé raddy kráľovství českého pánuov.

Item přiřkli sme o Osvieceného Viktorina i o jiné vězně, kteříž sú pro krále Jiřího slavné paměti a pro slavnú korunu česká zašli, o ně státi a péči [mietil, aby spěšně byli vyvazeni.

Item přiřkli sme s žoldněři a s jinými lidmi služebnými, s kterýmiž by nebylo uloženo o služby a o škody, s nimi uhoditi podlé slušnosti a podlé raddy pánuov kráľovství českého.

Item přiřkli sme, aby ti, kteříž sú se slavné paměti krále Jiřího přidrželi a ještě též při nás a při koruně věrně se drží a proto své zámky a zboží ztratili sú a škody vzali, aby naši pomocí a pilností k svým zámkuom a zbožím slušné přijíti mohli, a škody milostivě opraviti.

Item přiřkli sme pro čest slavné koruny české a přátelstvo s arcibiskupy a biskupy, korferšty duchovními i světskými i s jinými kniežaty, s kterými jiní kráľové čeští v přízni a v závazcích se drželi a v přátelství se zachovali, že i my máme se též zachovati.

Item přiřkli sme o kniežeti saském, o Osvieceném Albrechtovi, o službu, kterouž jest nám a koruně české učinil, milostivě zpomínati podlé zaslúžení jeho a podlé raddy koruny spravedlivě jeho náklady navrátili.

Item, jakož žádání sme za přimluvu před kniežaty saskými za urozené Opple, aby k svému přijíti mohli, v tam naši pilnost rádi chcete okázati.

K takovýmto našim přiččením pro jistotu a pevnost zdrženi a zachování všech artikuluov svrchupsaných i jiných věcí my, Vladislav, boží milostí český král, markrabie moravský, lucemburské a slezské kníže a markrabie lužické etc., signet prstena našeho kázali sme přivesiti k tomuto listu. Jenž jest psán. a dán v Krakově léta a dne, jakož svrchu psáno stojí, skrze rutce ctihodného Sbyhněva z Olešnice, sekretáře Najjasnějšího krále polského.

Pramen: ŠIMEK, František (ed.): Staré letopisy české z vratislavského rukopisu novočeským pravopisem. Praha 1937.